

natasa.matulayova@fvp.slu.cz

Ústav veřejné správy a sociální politiky

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**

FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

UVSSPUKo4o

NEZISKOVÝ SEKTOR

NATAŠA MATULAYOVÁ

1. Úvod do neziskového sektoru - Definice, charakteristiky a role neziskového sektoru. Rozdíly mezi veřejným, soukromým a neziskovým sektorem.
2. Historie a vývoj neziskového sektoru - Historické milníky v ČR a zahraničí. Proměny role neziskových organizací v čase.
3. Právní rámec neziskového sektoru - Právní formy neziskových organizací (např. spolky, nadace, obecně prospěšné společnosti). Zákony upravující činnost neziskových organizací.
4. Financování neziskových organizací - Zdroje financování: dotace, granty, fundraising, crowdfunding. Příklady dobré praxe financování.
5. Řízení a struktura neziskových organizací - Organizační struktura a role vedení. Strategické plánování a řízení projektů.
6. Sociální dopad neziskových organizací - Jak měřit a hodnotit dopad činnosti neziskových organizací. Příklady úspěšných projektů s významným dopadem.
7. Spolupráce s komunitou a dobrovolnictví - Význam a role dobrovolníků. Jak motivovat a zapojit komunitu.
8. Trendy a inovace v neziskovém sektoru - Digitální technologie, sociální sítě a jejich vliv. Sociální podnikání a inovativní přístupy.
9. Výzvy a problémy neziskového sektoru - Udržitelnost, transparentnost a odpovědnost. Legislativní a finanční překážky.
10. Závěr a diskuse - Shrnutí poznatků, reflexe. Budoucnost neziskového sektoru.

2. HISTORIE A VÝVOJ NEZISKOVÉHO SEKTORU - HISTORICKÉ MILNÍKY V ČR A ZAHRANIČÍ. PROMĚNY ROLE NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ V ČASE

Počátky neziskového sektoru ve středověku

- Dobrovolná charitativní činnost významných osobností
- Dvě hlavní oblasti pomoci: **Humanitární pomoc** (péče o chudé, nemocné), **Duchovní pomoc** (podpora církevních aktivit)
- 13. století: První zmínky v úředních dokumentech - Zakládání nadací, útulků, klášterů

Středověké a raně novověké formy neziskových organizací

Typy tehdejších organizací:

- Mnišské řády a církevní organizace
- Vesnické obce a bratrstva
- Korporace rytířských řádů

Spolky tovaryšů – raná forma profesního sdružování - Často zakazované králi a městy, První povolení až po husitských válkách

PRÁVNÍ ÚPRAVY A OSVÍCENSKÉ REFORMY (18.–19. STOLETÍ) / ČR

Rakouský obecní zákoník (1811):

- První právní úprava umožňující vznik neziskových právnických osob
- Organizace musely mít jasně stanovený účel

Osvícenské reformy – podpora vědy, vzdělávání, vlastenectví

- 1784: *Královská česká společnost nauk*
- 1816: *Společnost vlasteneckého muzea v Čechách*

Absolutismus – přísná státní kontrola spolků

Rozmach spolků v 19. století

50.–60. léta 19. století: Ústavní a parlamentní reformy - Zavádění občanských svobod → rozvoj občanské společnosti

Růst neziskových organizací v různých oblastech: **Věda a kultura** (Sokol, Hlahol), **Sociální péče** (chudinské nadace, podpora sirotků)

Spolkový zákon (1867): Legalizace dosud neformálních spolků, Dělnické, pěvecké, divadelní spolky

19. STOLETÍ – POČÁTKY MODERNÍHO NEZISKOVÉHO SEKTORU / ZAHRANIČÍ

Industrializace → nové sociální problémy (dětská práce, chudoba)

Vznik filantropických nadací: Andrew Carnegie – podpora vzdělávání, John D. Rockefeller – financování lékařského výzkumu ...

Vznik prvních mezinárodních organizací

PRVNÍ NGO NA SVĚTĚ ... ?

1/

Titul **první oficiálně uznané nevládní organizace (NGO) na světě** je často připisován **Společnosti pro odstranění obchodu s otroky** (Society for Effecting the Abolition of the Slave Trade), která byla založena v **roce 1787** ve Velké Británii. Tato průkopnická organizace se zasazovala o ukončení transatlantického obchodu s otroky.

Pokud však rozšíříme pohled na nevládní organizace v moderním smyslu, za první **mezinárodní** NGO se často považuje **Červený kříž**, založený v roce **1863** Henri Dunantem a Gustave Moynierem ve Švýcarsku. Jeho posláním byla humanitární pomoc v oblastech konfliktů, čímž položil základy pro globální nevládní organizace, jak je známe dnes.

Ale nesmíme zapomenout na ještě starší precedenty! Náboženské charitativní organizace, vzájemné podpůrné společnosti nebo dokonce středověké cechy měly některé charakteristiky NGO a podporovaly sociální péči a komunitní pomoc dlouho předtím, než samotný pojem "nevládní organizace" vůbec existoval.

Takže i když **Společnost pro odstranění obchodu s otroky** drží titul první oficiálně uznané NGO, myšlenka občanské společnosti a nezávislých organizací sahá až hluboko do historie!

2/

První oficiálně uznávanou nevládní organizací (NGO) na světě je obecně považován **Mezinárodní výbor Červeného kříže (ICRC)**, který byl založen v roce **1863** Henrym Dunantem a Gustave Moynierem v Ženevě ve Švýcarsku.

Proč je ICRC považován za první NGO?

- ♦ **Mezinárodní uznání:** Byla to první organizace, která fungovala nezávisle na státní kontrole a zároveň se zaměřovala na humanitární pomoc.
- ♦ **Právní rámec:** ICRC sehrál klíčovou roli při vytvoření **Ženevských úmluv (1864)**, které položily právní základy humanitární pomoci.
- ♦ **Trvalý dopad:** Organizace stále funguje a zůstává jedním z hlavních aktérů v oblasti humanitární pomoci po celém světě.

Ačkoli před vznikem ICRC existovalo mnoho charitativních a filantropických organizací, tato byla **první formálně strukturovanou mezinárodní nevládní organizací**, jejímž posláním bylo pomáhat lidem v situacích války a katastrof.

PRVNÍ REPUBLIKA (1918–1939) – BOOM NEZISKOVÉHO SEKTORU / ČR

Rozvoj politických stran, církví a spolků

Řešení sociálních problémů po 1. světové válce: Podpora sirotků, vdov, válečných invalidů

Masarykův důraz na občanskou společnost

Vznik polooficiálních organizací

Československý červený kříž - 1868

Masarykova liga proti tuberkulóze – 1919

Rozvoj spolků (Sokol, Orel, charitativní nadace)

Spolupráce s veřejnou správou – organizace poskytují zdravotní a sociální služby

Historie Československého a Českého červeného kříže

Mezinárodní hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce bylo založeno v r. 1863, o jeho historii se dočtete v některé z našich **publikací**.

Historie Českého červeného kříže sahá až do roku 1868, kdy byl založen *Vlastenecký pomocný spolek Červeného kříže pro Království české*, jako třináctá národní společnost Červeného kříže na světě.

V menu na této stránce naleznete krátký přehled o historii Československého i Českého červeného kříže, a to od jeho vzniku až po současnost.

Rozdělili jsme ji na 5 období:

» **1868 - 1919**

vznik ČSČK a co mu předcházelo

» **1919 - 1938**

ČSČK od založení po Mnichov 1938

» **1939 - 1948**

ČSČK za okupace, v exilu a po válce

» **1948-1989**

ČSČK mezi Únorem 1948 a Listopadem 1989

» **1989 - současnost**

ČSČK po sametové revoluci a vznik ČČK

Dále v menu najdete přehled předsedů a prezidentů za celou existenci ČSČK a ČČK a také připomenutí oslav 100. výročí činnosti ČSČK a ČČK (1919-2019).

Úplnější přehled historie ČSČK a ČČK, z něhož tento stručný přehled vychází, najdete v naší publikaci *Století s Červeným křížem* vydané v r. 2019 u příležitosti 100. výročí založení ČSČK. Publikaci si v případě zájmu můžete objednat v tištěné podobě na adrese 100@cervenykriz.eu.

20. STOLETÍ – VÝZNAMNÉ GLOBÁLNÍ MILNÍKY

Vznik OSN (1945) → rozmach humanitárních organizací.

Občanská práva a aktivismus: Hnutí za občanská práva (USA, 1960s), Amnesty International (1961) – ochrana lidských práv.

Rozvoj mezinárodních humanitárních organizací: Lékaři bez hranic (1971), Greenpeace (1971) – ekologická advokacie.

OKUPACE A KOMUNISTICKÝ REŽIM (1939–1989)

Německá okupace (1939–1945): Likvidace politických a kulturních spolků, Manipulace organizací k podpoře režimu

Komunistická éra (1948–1989): Potlačení nezávislých organizací, Převzetí sociálních služeb státem, Vznik masových organizací kontrolovaných státem

Spolčovací právo (1951): Rozdělení na společenské organizace, politická sdružení a družstva

Disidentská hnutí: *Charta 77* – obhajoba lidských práv

<https://svetneziskovek.cz/lide/obcanska-spolecnost-za-komunismu-tajne-cesty-odporu-i-jedine-vyziti-pro-deti>

SAMETOVÁ REVOLUCE A 90. LÉTA – NOVÝ ZAČÁTEK

1989 – pád komunistického režimu - Obnova neziskového sektoru

Rychlý nárůst nových organizací: Ekologické iniciativy, Sociální služby, Ochrana lidských práv

Vznik právního rámce: Rada vlády pro nestátní neziskové organizace (1990), První grantové systémy pro NNO

VÝVOJ NEZISKOVÉHO SEKTORU PO ROCE 2000

Integrace do EU (2004) – nové možnosti financování - Evropské granty a fondy

Reforma státní správy a krajské řízení dotací (2002–2005)

Rostoucí profesionalizace a diverzifikace sektoru - Sociální podnikání, Crowdfunding, digitální fundraising

Neziskový sektor v krizových situacích: Pomoc uprchlíkům (2015, 2022), Pandemie COVID-19 (2020)

HISTORICKÉ PROMĚNY ROLE NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ

Středověk a raný novověk:

- Neziskové organizace spojené především s **církví** (kláštery, nadace, chudinské fondy).
- Humanitární a duchovní pomoc – péče o chudé, nemocné, seniory.
- Bratrstva, cechy a tovaryšská sdružení – počátky komunitní a vzájemné podpory.

19. století – industrializace a moderní charita:

- Přejít od církevních organizací ke **světským neziskovým institucím**.
- Vznik **mezinárodních organizací** (Červený kříž, YMCA - Young Men's Christian Association - nejstarší a největší mládežnická organizace na světě).
- Spolková činnost – vznik dělnických, vzdělávacích a kulturních spolků.

První polovina 20. století – občanská angažovanost a válečná pomoc:

- Růst neziskového sektoru po **první světové válce** – zaměření na sociální pomoc.
- Po druhé světové válce – rozvoj **mezinárodních humanitárních organizací** (OSN, UNESCO).
- Neziskový sektor jako reakce na **válečné konflikty, chudobu a nemoci**.

NEZISKOVÝ SEKTOR VE 2. POLOVINĚ 20. STOLETÍ

Období studené války (1945–1989):

- ❑ V totalitních režimech byla role neziskových organizací **potlačena** (např. v socialistických zemích byly kontrolovány státem).
- ❑ Na Západě se rozvíjí neziskové organizace jako **obhájci lidských práv** (např. Amnesty International – 1961).
- ❑ Ekologické hnutí – Greenpeace (1971), první organizace bojující proti ekologickým hrozbám.

Období po roce 1989 – demokratizace a růst občanské společnosti:

- ❑ Pád totalitních režimů → **obnova nezávislých organizací v postkomunistických zemích**.
- ❑ Rychlý rozvoj **nadací, humanitárních organizací a advokačních skupin**.
- ❑ **Profesionalizace neziskového sektoru** – důraz na efektivitu, transparentnost a nové modely financování.

SOUČASNÉ TRENDY A BUDOUCNOST NEZISKOVÉHO SEKTORU

Globalizace a digitalizace:

- ❖ Vznik **mezinárodních sítí neziskových organizací** – spolupráce na globálních problémech (chudoba, migrace, změna klimatu).
- ❖ Digitalizace – **online fundraising, crowdfunding, využívání sociálních sítí pro kampaně.**

Nové formy neziskového sektoru:

- ❖ **Sociální podnikání** – propojení neziskových aktivit s ekonomickou udržitelností.
- ❖ **Hybridní modely financování** – kombinace dotací, grantů, soukromých darů a vlastních aktivit organizací.

Výzvy pro budoucnost:

- ❖ Rostoucí nároky na transparentnost a důvěru veřejnosti.
- ❖ Konkurenční boj o finanční zdroje.
- ❖ Dopady technologických změn a umělé inteligence na práci neziskového sektoru.

TYPY NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ A JEJICH ROLE V ČASE

Druhy organizací:

charitativní organizace → advokační organizace → ekologické iniciativy

jejich role se měnila od pasivní charity k aktivní advokační činnosti

FINANCOVÁNÍ NEZISKOVÉHO SEKTORU V HISTORII A DNES

Historicky: Dary jednotlivců, církevní sbírky.

Dnes: Granty, crowdfunding, CSR.

Výzvy: Nejistota financování, nutnost diverzifikace příjmů.

natasa.matulayova@fvp.slu.cz

Ústav veřejné správy a sociální politiky

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**

FAKULTA VEŘEJNÝCH
POLITIK V OPAVĚ

**DĚKUJI VÁM
ZA POZORNOST!**